

SZÉKELY KONGRESSZUS

TAVALY AUGUSZTUSBAN volt 40. évfordulója annak, hogy Csík-tusnádon tanácskozásra ültek össze a székely kérdés megvitatása érdekében az akkori székely kérdés iránt érdeklődő magyar vezető emberek. Ezt a tanácskozást nevezték székely kongresszusnak, mivel a tanácskozásokat, előadásokat és vitákat mintegy 350 résztvevő jelenlétében rendezték. A kongresszust az Országos Magyar Gazdasági Egyesület (OMGE) kezdeményezte és a rendezést a Székely Társaságokkal, valamint más szervezetekkel karöltve vállalta. Az első ülést az OMGE elnöke, gróf Dessewffy Aurél mint díszelnök nyitotta meg s a tárgyalások anyagát összefoglaló közel 700 lapos könyv is az OMGE kiadásában látott napvilágot. A székely kérdéseket öt szakosztály ülésein tárgyalták meg, rengeteg hozzászólás és mindvégig feszült érdeklődés közepette. A kérdéseket előre felkért előadók ismertették, akik az előadás és a hozzászólások befejeztével a kérdésről kialakult többségi véleményt határozati javaslatokban foglalták össze. A megszavazott javaslatokat eljuttatták az illetékesekhez, akiket a kongresszus nevében felkértek a határozatok végrehajtására.

Részleteiben még nincs pontosan felderítve, mennyi valósult meg a székely kongresszus jószándékú határozataiból. Általában, úgy látszik, nagyon kevés. Az ú. n. marosvásárhelyi kirendeltség munkája, egyes állatfajták székelyföldi meghonosítása, székely gazdakörök felállítása és támogatása, a székely „akció“ kétségkívül jó hatással voltak a székelység egyes rétegeinek — inkább azonban a szűk vezető rétegnek — sorsára. Mivel azonban a legfontosabb kérdések: a székely megyéknek a vasúthálózatba való szerves bekapcsolása, a birtokviszonyok országos megváltoztatása, egy földreformmal kapcsolatos telepítés még csak előkészületi állapotba sem jutottak, természetszerűleg minden más akció és intézkedés tüneti kezelésnek bizonyult. A székely kérdés lényegében megoldatlan maradt s ebben a helyzetben érte a székelységet az 1918. évi román megszállás.

És ekkor látta meg minden magyar először: mit jelent a székelység Erdély és az egész ország magyarságára nézve. A fegyverszüneti hírek, a belső forradalom és arcvonalösszeomlás idején a legtöbb magyar társadalmi réteg elveszítette nyugalmát és tanácstalanul állott a rárohanó események közepette. A magyarság legnagyobb része nem tudta, mit csináljon; nem ismerte fel sem a világ, sem a belső események logikáját és esetleges következményeit. Csak egyetlen réteg érezte világosan, hogy ha bátran és keményen kiáll, fegyverrel a kezében, még megvédheti szülőföldjét és magyarságát. Ez a réteg a székelység volt. A székely hadosztály hősiessé küzdelme, a székely katonák elszánt harcai bebizonyították a székelység nagy nemzeti értékét. Sajnos, a székelyek igen kevesen voltak s az akkori kormányzat sem támogatta őket eléggé. Így a nemzetiségek csakhamar fölényes helyzetbe kerültek, ők tudták mit akarnak s azt is, mit kell cselekedniük terveik megvalósítása érdekében.

Következett a román uralom 22 esztendeje. Ha a magyar állam annak idején nem ismerte fel eléggé a székelység jelentőségét, a román állam ugyancsak tisztában volt vele. Meg is tett mindent a legnagyobb erdélyi magyar terület legyengítésére. Gazdaságilag különleges adóztatással, szellemileg pedig a hírhedt Anghelescu-féle kultúrzonával próbálta anyagi és leki erőit megtörni. Célját részben el is érte. A székelység iszonyúan leszegényedett, lerongyolódott anyagi állapotban és lelkileg súlyos sebektől borítva került vissza a magyar állam védőszárnyai alá.

A visszatérés után a Székelyföldön is azonnal megindult a magyar kormányzat szeretettől és felelősségtől áthatott újjáépítő munkája. Az idő azonban félelmetesen rohant. Alig lehetett az újjászervezés munkájának alapjait lerakni, midőn 1941-ben máris belesodródtunk a háborúba. Emiatt magától értetődően módosultak a tervek és megkisebbedtek a lehetőségek a

Székelyföld felvirágoztatására. A szellem viszont nem pihent. Ha már a háború következtében a nagyobb szabású újjáépítő munka lehetetlenné vált is, a székelység kérdései iránt érdeklődők egyre-másra készítették terveiket e végvári nép sorsának megjavítására. Így kezdték egyre többen emlegetni egy új székely kongresszus megtartásának időszerűségét és szükségességét.

Az új székely kongresszus eszméje ez év tavaszán merült fel először, midőn a háromszéki gazdasági élet vezetői összegyűltek a székelyföldi gazdasági lehetőségek megvitatására. Már ekkor világosan látszott, hogy a kérdés egyetemes jelentőségű, mert hiszen a székely megyék gazdasági lehetőségeinek fokozása csak az egész Székelyföldre érvényes munkaterv alapján lehetséges, sőt ennek a munkatervnek, a dolog természeténél fogva, szoros összefüggésben kell lennie az egész ország gazdasági életével. Ugyanerre a megállapításra jutott az az értekezlet is, melyet május közepén Váró György, Udvarhely megyei képviselő hívott össze. Az első tanácskozások tehát már kidomborították a székely kérdés egyetemes magyar jelentőségét.

Ez csak a beavatatlanok előtt látszik furcsának és különösnek. De akik ismerik az erdélyi helyzetet, azok jól tudják, mennyire igaz. Jól tudják, mennyire nem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy az erdélyi magyarság sorsa és jövője teljesen a székelységtől függ. Ha a székelység erős, egészséges, jó módú, akkor az erdélyi magyarság is bizakodva nézhet a jövő felé. Ha a székelység gyenge, fejlődésre képtelen és egyre súlyosbodó anyagi nyomorúságban vergődik, akkor az erdélyi magyarság jövőjére az egyre jobban közeledő katasztrófa sötét árnyékai vetődnek. Akkor a magyar Erdély sorsa rendül meg s ezzel az egész magyar életet fenyegeti a pótolhatatlan erdélyi értékek elvesztésének veszedelme.

Az új székely kongresszus egyetemes magyar jelentőségének felismeréséről már a tavasszal több erdélyi magyar lap cikkezett. A kérdésben Marosvásárhely és Sepsiszentgyörgy, a székely sajtó e két központja egyaránt leszögezte álláspontját. A sajtó után következett az Erdélyi Párt állásfoglalása. Ez az állásfoglalás a párt július 2—4. napjain Marosvásárhelyen tartott nagygyűlésén, illetőleg az ezt befejező nagyválasztmányi gyűlésén történt meg. Az Erdélyi Párt elnöke az új székely kongresszus kérdéséről szószerint a következőket mondotta:

„Székely kongresszust akarunk, hogy a székely kérdés megoldására vonuljon fel Erdély, az ország minden erkölcsi, szellemi és gazdasági értéke. Az Erdélyi Párt a helyzet ismerete, a kérdés alapos tanulmányozása után megállapítja, hogy szükség van a székely kongresszus megrendezésére. De a kongresszus megrendezése nem a párt feladata, — ez nem pártkérdés — mint ahogy az egy téves sajtójelentés nyomán napvilágot látott. Mert miként pénteki beszédemben is hangoztattam, az Erdélyi Párt egyik legfőbb törekvése, hogy Erdély gazdasági újjáépítésének parlamenti támasza legyen és hangot adjon az erdélyi gazdasági intézmények és szervezetek kialakult nézetének. A másik legfőbb törekvés viszont az, hogy Erdély gazdasági újjáépítésének nagy kérdését nemzeti programmá tegye. Mert Erdély gazdasági talpraállítása csak egyetemes magyar szempontból ítéhető meg.“

A székely kongresszust tehát Erdély gazdasági, művelődési és jóléti intézményei, szervezetei, továbbá a kérdés legkiválóbb szellemi és gyakorlati munkásai kell véghezvigyék a minisztérium és hatóságok szoros együttműködésével.

A székely kongresszus egyben szimbólum is. Az egész országnak példázni akarja, „hogy miként a székely kérdés megoldásához szükség van Erdély minden alkotó értékére és a kormányzat segítő támogatására, a nagy magyar sorskérdések megoldásához is szükség van az egész magyarság erkölcsi és anyagi javainak minden erkölcsi és anyagi értékére.“ (Esti Lap 1943 július 5, 3. lap.)

A nyilatkozat elhangzott és széles körökben nagy érdeklődést váltott ki. A székely kérdés iránt érdeklődők országszerte felfigyeltek rá. Magánbeszélgetésekben, társaságokban, cikkekben egyaránt gyakori téma volt az új székely kongresszus. A nyilatkozat elhangzása után két hónap múlva azonban a Keleti Újság 1943 szeptember 8-i száma rövid tudósítást közölt „Megkezdték az új székely kongresszus előkészí ő munkálatait“ címen. E hivatalosnak látszó közlemény szerint gróf Teleki Béla, az Erdélyi Párt elnöke összehívta a székely kongresszus alakuló értekezletét s azt megnyitva ismertette a kongresszus célkitűzéseit. Az értekezleten résztvettek az egyházak vezetői, a hadtestparancsnok, a székely megyék főispánjai, az EMKE és EMGE képviselői, Marosvásárhely polgármestere, a gondolatot eredetileg felvető Váró György és Mikó Imre országgyűlési képviselők, továbbá Venczel József, a tervezett kongresszus munkatervének előkészítője.

Ha a kérdésre vonatkozó júliusi nyilatkozatot és a szeptemberi közleményt egybevetjük, ezek tartalmában kétségkívül ellentmondást állapíthatunk meg. Gróf Teleki Béla, az Erdélyi Párt elnöke júliusi nyilatkozatában egy határozott alapelvet szegezett le. E szerint „a kongresszus megrendezése nem a párt feladata, — ez nem pártkérdés —“. A nagyon lényeges alapelvvel szemben szeptember 6-án a marosvásárhelyi alakuló értekezletet a megjelent közlemény szerint mégis ugyancsak ő, az Erdélyi Párt elnöke hívta össze és nyitotta meg, s a továbbiakban is ő ismertette az új székely kongresszus célkitűzéseit. Az alapelv és az alakuló értekezlet összehívásában megnyilvánult magatartás ellentéte kétségkívül megvan és olyan gondolatokat ébreszt, melyeknek tárgyilagos megvizsgálása az ügy érdekében feltétlenül szükségesnek látszik.

Mit jelenthet az az alapelv, mely szerint „a kongresszus megrendezése nem a párt feladata?“ Nyilvánvalóan egy igen lényeges igazság felismerését. Ez az igazság az, hogy a székely kérdés megoldása hosszú ideig esetleg egy-két évtizedig tartó szerves újjáépítő és áldozatos munkát kíván. A sikeres munka ilyen hosszú idő alatt is csak úgy lehetséges, ha a mindenkori kormányok és a megyei, valamint a különféle társadalmi intézmények egyformán kitaró jóakaratot tanúsítanak az ügy érdekében. Azt most még élő ember nem tudhatja, műyen kormányok és intézmények vezetik néhány esztendő vagy évtized múlva országunkat. Esetleg olyan pártok lesznek uralmon, melyek a mai pártok magatartását nem egészen helyeslik. Megtörténhetik tehát, hogy éppen azért néznek majd gyanakvással és bizalmatlansággal valamilyen ügyet, mert azt egy nekik valami okból nem rokonszenves párt kezdeményezte annakidején. Ebből következik, hogy olyan ügyet, melynek elintézése országos magyar érdek, minden pártszemponttól függetlenül kell elindítani, azaz nem szabad azt semmiféle párthoz kötni. Az ilyen kérdéseket pártszemponttól függetlenül kell minősíteni. A politikai pártok nem állandók; azokat a mindenkori bel- és külpolitikai helyzetnek, valamint az általános emberi és sajátos nemzeti világnézetnek megfelelően alapítják, szervezik vagy oszlatják fel. Jaj annak az ügynek, mely országos jellegénél fogva nem tudna politikai pártok fölé emelkedni! Az ilyen ügy csak egészen kivételes esetekben hosszas békekorszak idején és hosszú ideig uralmon lévő párt segítségével nyerhet kedvező elintézést. A székely kérdés azonban nem tartozik ezek közé az ügyek közé.

A székely kongresszus megrendezésére vonatkozó idézett alapelv tehát minden bizonnyal az itt kifejezett igazság felismeréséből származott. A kérdés szeptemberi fejleménye ezek után minden érdeklődőre meglepésképpen hatott. A székely kongresszust előkészítő „alakuló értekezletének az Erdélyi Párt elnöke részéről történt összehívása mindenesetre legalább is félreértésekre adhat alkalmat. Azt a feltételezést segíti elő, mintha a júliusi nyilatkozattal ellentétben a székely kongresszust mégis az Erdélyi Párt szeretné megrendezni. Márpedig az imént felsorolt okok miatt ez az állásfoglalás semmiképpen sem tekinthető szerencsésnek. Még abban az esetben

sem, ha az értekezletet gróf Teleki Béla nem az Erdélyi Párt elnöki minőségében, hanem mint az EMGE elnöke hívta volna össze. A két intézménynek ő lévén egy és ugyanazon elnöke, akaratlanul is az Erdélyi Párthoz köti a székely kongresszus rendezését és a székely kérdés megoldásának ügyét.

Márpedig, amint minden párt alá van vetve a fent kifejtett törvényszerűség eshetőségeinek, így az Erdélyi Párt sem lehet kivétel. Bármennyire népszerű is ma az erdélyi magyarság többsége előtt, azt senki sem tudhatja, miképpen alakul az erdélyi magyarság holt napi közvéleménye. Mint minden párt, az Erdélyi Párt is kénytelen hordozni azokat a következményeket, melyeket némely képviselőjének, sőt egyik-másik nem túlságosan népszerű hivatalosának tevékenysége idéz elő. Gondoljunk csak a párttal oly szoros viszonyban lévő és olyan sajátságos vegyes érzelmeket kiváltó szervére, az ú. n. „Erdélyi Kör“-re, melyről sokan azt állítják, hogy tulajdonképpen ott határozzák meg a párt magatartását. Gondoljunk arra, hogy a párt zömét alkotó képviselők behívása milyen különböző szempontok és befolyások hatása alatt történt s hogy emiatt mennyire különféle gondolkozású emberek vannak a képviselők között. Mindezek alaposan teszik azt az aggodalmat, hogy valóban az Erdélyi Párt minden politikai párt hátrányával is rendelkezik s éppen ezért nem szabad az országos jelentőségű székely kongresszus elindítását szorosan a párthoz kötni. Ennek még a látszata is csak ártana a székely kérdés minden párt felett való fontosságának, amit pedig bizonyára az Erdélyi Párt érdemes elnöke akarna legkevésbé. A kongresszus további előkészítésében és megrendezésében tehát valamiképpen el kell oszlatni a vásárhelyi alakuló értekezlet összehívása körüli félreértést és az ügy pártfeletti politikamentes jellegét minden körülmények között biztosítani kell.

Az értekezlet alakuló gyűléséről kiadott közlemény még egy megdölgöztató mondatot tartalmaz. Eszerint az értekezlet elhatározta, hogy az 1902. évi csíktusnádi székely kongresszus mintájára alkalmas helyen és időben az új székely kongresszust megrendezi. Ami más szóval azt jelenti, hogy az új székely kongresszus előkészítői az 1902. évi csíktusnádi kongresszust tartják követendő mintának. Erre enged következtetni a közlemény ama része, mely bejelenti, hogy a kongresszuson való részvételre felkéri a székelyföldi kérdésekkel foglalkozó összes közhatalóságokat, társadalmi intézményeket s a kérdések anyagát a székely törvényhatóságok illetékeseivel és szakembereivel letárgyalva a kongresszus elé terjeszti.

A csíktusnádi székely kongresszust valóban üyenformán készítették elő. A gondolatot egypár fanatikus, lelkes ifjú vetette fel. Ezeknek élén László Gyula, a marosvásárhelyi Ipar- és Kereskedelmi Kamara másodtitkára állott. Mellette Barabás Endre, akkor marosvásárhelyi polgári iskolai tanár, jelenleg nyugalmazott főigazgató tevékenykedett. Cikkekben, tanulmányokban, előadásokban próbálták a magyar közvéleményt felrázni és pártfogását az ügy érdekében megszerezni. Tervük sikerült is. Sajnos, túlságosan jól. A végén felette megsokasodtak ugyanis a pártfogó testületek s amilyen mértékben nőtt az ő szavuk, olyan arányban halkult el a kezdeményezők ideális elképzelése. Az OMGE, EMKE, továbbá a sok súlyos közéleti és társadalmi egyéniség „pártfogása“, e pártfogók ellentétes szándékai, féltékenységük és nem utolsó sorban bizonyos messzeágazó érdekek óvatos féltése idézték elő azt a szomorú fejleményt, hogy az első székely kongresszus célkitűzéseiből végeredményben olyan kevés valósult meg.

Rossz ómen tehát az új székely kongresszusnak a csíktusnádi minta szerint való elképzelése és megrendezése. A viszonyok azóta megváltoztak. A megváltozott viszonyokkal számolni kell s ezért ma az új székely kongresszust nem szabad a régihez hasonlóan rendezni meg.

Mi lehet egy kongresszus célja? Rendszerint az, hogy már a kialakult igazságokat és megfogalmazott terveket némi megvitatás után nagyobb tömegek előtt népszerűsítsen s a szőnyegen lévő kérdésekben lehetőleg egységes állásfoglalást alakítson ki. Minden jól rendezett kongresszuson az előkészí-

tők már kész anyaggal és pontosan meghatározott javaslatokkal jelennek meg. A nagyközönség jelenlétében megtartott gyűlések résztvevői már nem igen szoktak változtatni az előre elkészített javaslatokon és terveken. Bármennyi hozzászólás legyen is, bármennyit beszéljenek — egyik előnye a kongresszusoknak éppen az, hogy sok ember kedvére kibeszéli magát — ez rendszerint nagyon keveset változtat az előre elkészített javaslatok lényegén, így történt ez az első székely kongresszuson is, ahol pl. Molnár Józsiás és társai hiába akarták a székely nyomorúság egyik legmélyebb okát, az arányosítást megvitatni, — a vezetőség ellenállásán minden hősies szándékuk megtörtött. Kétségtelen tehát, hogy a kongresszus eredményét már az előmunkálatok és előkészületek, valamint a rendezők eleve meghatározzák. Ennek következtében döntő fontosságú az anyag előkészítése és a kongresszus megrendezése.

Az anyag előkészítésében legnagyobb szerepet természetesen a kérdés szakembereinek kell juttatni. A Székelyföld sokféle kérdésében egyformán járatos, amolyan egyetemes szakértő jelenleg nincs. A dolog természeténél fogva nem is lehet. Mert hiszen igaz ugyan, hogy az egész Székelyföld gazdasági és kulturális szempontból egy nagyobb egység — mindazonáltal az egyes megyék, sőt a megyék, sőt a megyéken belüli vidékek is nagyon határozott sajátosságokkal és különleges adottságokkal rendelkeznek. A Székelyföldön megyék szerint változik az egyházi, kulturális és gazdasági helyzet, sőt a megyékben is vidékenként más-más tényezők határozzák meg az életformát, a gazdasági és kulturális lehetőségeket. Meg kell keresni tehát az egyes székely megyéket jól ismerő szakembereket — ilyenek már vannak — s azután az egyes vidékek sajátos viszonyainak ismerőit. Ezek egy közös értekezleten állapítsák meg, milyen kérdésekben kell és lehet a Székelyföld jelenlegi helyzetét adatszerűen ismertetni (megélhetési viszonyok, gazdasági lehetőségek, élettani tényezők állapota, lelki és szellemi kép, stb.). Azután e kérdések adatszerű feldolgozásával megyék szerint meg kell bízni a szakembereket, akiknek bizonyára a hatóságok is szívesebben segítenek, mint hogy ők maguk dolgozzák fel és tárgyalják le ezeket a kérdéseket. Ha az anyag már együtt van, akkor a szakértők minden külső tényezőre való tekintet nélkül írják meg a kendőzetlen igazságot, valamint azt a javaslatot, melynek megvalósításával legjobb lelkiismeretük szerint megoldódnék a Székelyföld szóbanforgó kérdése. Ezután a helyzettel már tisztában lévő szakértők szakértekezleten egységesítenék felfogásukat a további teendőkre nézve. Tulajdonképpen itt kellene véglegesen meghatározni azt: van-e szükség kongresszusra s egyáltalán lehetséges-e a valóságos székely helyzetet őszintén feltáró kérdésekben ma a nagy nyilvánosság előtt vitázni. Lehetnek olyan kényes kérdések, olyan megdöbbentő megállapítások, melyeknek nyilvános megvitatását a mai idők nemcsak nem engedik meg, de amelyeket közvéleményünk sem bírna el nagyobb megrázkódtatás nélkül. Ezzel szemben a szakértők szűk értekezlete őszintén tárgyalhatná a legkényesebb kérdéseket s javasolhatná a legjobb megoldásokat anélkül, hogy fölösleges szószaporítással a legnagyobb nyilvánosság elé vinne olyan kérdéseket, melyeknek megoldása csak szakértelemmel, csöndben és a legszívósabb kitartással biztosítható.

Az új székely kongresszus előkészítőinek vállán tehát nagy felelősség van. Vigyázniok kell a kérdésnek pártszempontoktól független beállítására, a kongresszus anyagának igazi szakértőkkel való összegyűjtése és külső tényezők hatásától mentes feldolgozására, valamint a javaslatok szempontjainak összeegyeztetésére. Alaposan meg kell fontolnunk: lehet-e ma egyáltalán komoly és eredményekkel biztató kongresszust tartani? Mert sok résztvevővel és csak felszínen mozgó viták lehetőségével ma nem érdemes székely kongresszust rendezni. Ezzel csak alaptalan reményeket ébresztünk és

olyanok figyelmét is felhívjuk a kérdés súlyos voltára, akik a székely kérdés jövőjére nézve kedvezőtlen tevékenységbe foghatnak. A kérdés vonatkozásai-
val tisztában lévő szakemberek alapos tanulmányozás utáni bizalmas értekez-
letén kell majd eldönteni az új székely kongresszus megtartását, vagy béké-
sebb korszakra való elhalasztását. Minél előbb fognak hozzá munkájukhoz a
szakemberek, annál jobb. Az új székely kongresszus anyagát minden körül-
mények között mielőbb össze kell gyűjteni és a javaslatban meg kell állapotni.
Magának a kongresszusnak megtartása és a kormányzat megvalósító tevé-
kenysége már a megoldásra váró feladatok tisztázásától, a javaslatok termé-
szetétől, valamint a jelenlegi helyzettől függ. Hogy ez miképpen fog alakulni,
ezt ma még senki sem tudja megmondani. Az előkészítő munkát azzal az
erős meggyőződéssel kell elkezdni és folytatni, hogy a székely kérdés meg-
nyugtató megoldásától függ a magyar Erdély élete és az egész magyarság
megerősödése. Ez pedig minden jó magyarnak legfőbb vágya és törekvése.

BÍRÓ SÁNDOR